

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Маренич Тетяни Григорівни
на дисертаційну роботу Семенова Олександра Олександровича на тему:
«Обліково-інформаційне забезпечення управління виробничим потенціалом
аграрних підприємств», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Виробничий потенціал аграрного підприємства в сучасній системі господарювання набуває характеристик динамічного ресурсу розвитку. Його результативність визначається співвідношенням наявних можливостей, міри їх фактичної реалізації та здатності менеджменту своєчасно трансформувати ресурсну базу у виробничий результат. Значущість цієї проблематики суттєво посилюється одночасним впливом воєнних ризиків, дефіциту сировини, руйнування логістичних ланцюгів, кадрових втрат та необхідності технологічного оновлення. За таких критичних умов ефективно управління виробничим потенціалом потребує якісно нової інформаційної основи, здатної відображати не лише фактичний стан активів, а й наявні резерви, нереалізовані можливості та приховані втрати.

Відповідно, принципового значення набуває докорінна зміна функціональної ролі обліку. Діюча система бухгалтерського відображення, зорієнтована переважно на фіксацію ізольованих ресурсів та операцій, не забезпечує цілісної репрезентації потенціалу як інтегрованої характеристики підприємства. Фрагментарність інформаційних потоків обмежує аналітичну ідентифікацію причин недовикористання потужностей, ускладнює кількісне визначення втраченого результату, послаблює контур прогнозування та знижує обґрунтованість стратегічних рішень.

Наукова проблема поглиблюється потребою інтеграції фінансового, управлінського й аналітичного зрізів із сучасними цифровими технологіями. Йдеться про формування системної логіки, за якої облікові дані послідовно трансформуються в аналітичні висновки та управлінські знання. Водночас у науково-методичному забезпеченні такого переходу недостатньо розробленими залишаються питання формалізації різних станів потенціалу, побудови інтегрованої системи його оцінювання, організації стратегічного моніторингу та проектування управлінської звітності.

Саме тому дисертаційне дослідження Семенова Олександра Олександровича є вчасним, концептуально цілісним і науково затребуваним. Його актуальність визначається об'єктивною необхідністю методологічного переходу від фіксації окремих витрат до системного вимірювання виробничих можливостей підприємства з подальшим перетворенням отриманої інформації на надійну основу стратегічного управління.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Наукова спрямованість дисертаційної роботи відповідає проблематиці досліджень, що виконувалися на кафедрі обліку, аудиту та оподаткування Державного біотехнологічного університету відповідно до затверджених планів науково-дослідної роботи, та забезпечує теоретико-методичне опрацювання питань розвитку обліково-інформаційного забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств. Результати дисертаційного дослідження отримано, зокрема, у межах виконання ініціативних тем:

– «Інформаційно-аналітичний сервіс управління підприємствами торгівлі в умовах цифрової трансформації економіки» (номер державної реєстрації 0121U114565), у межах якої автором розвинуто теоретико-методологічні засади формування інформаційно-аналітичного сервісу управління, що сформувало підґрунтя для подальшого розвитку інтегрованого обліково-інформаційного забезпечення управління виробничим потенціалом;

– «Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення дослідження соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки на макро- і мікрорівні» (номер державної реєстрації 0121U113132), у межах якої автором обґрунтовано комплексні методичні підходи до інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання розвитку аграрного сектору, що використано як методологічну основу для розроблення підходів до оцінювання та моніторингу виробничого потенціалу аграрних підприємств.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційне дослідження Семенова О. О. характеризується внутрішньою логічною узгодженістю мети, завдань, теоретичних положень, методичних розробок та отриманих результатів. Обґрунтованість сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій визначається послідовним розкриттям теоретичних засад обліково-інформаційного забезпечення управління виробничим потенціалом, їх методичною конкретизацією та доведенням прикладної спрямованості запропонованих автором інструментів.

Методологічна основа роботи сформована відповідно до характеру поставлених наукових завдань і охоплює взаємодоповнюючий комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. Застосування методів теоретичного узагальнення, наукової абстракції, аналізу та синтезу забезпечило поглиблення

економічної сутності виробничого потенціалу, систематизацію наукових підходів та формування концептуальних засад його обліково-інформаційного забезпечення. Історичний, логічний і системний підходи використано для розкриття еволюції наукових поглядів на виробничий потенціал, визначення взаємозв'язків між його ресурсними, кадровими, технологічними, організаційними та інноваційними складовими.

Вагомою складовою методичного забезпечення дослідження є структурно-функціональний аналіз та моделювання, завдяки яким сформовано архітектуру інформаційної системи управління виробничим потенціалом, концептуальну модель стратегічного моніторингу, облікові паспорти, управлінські реєстри та систему інтегрованої управлінської звітності. Застосування інтегрального оцінювання дало змогу сформувати систему взаємопов'язаних субіндексів ресурсного, кадрового, технологічного, організаційного та інноваційного потенціалів, інтегральний індекс розвитку виробничого потенціалу, шкалу інтерпретації результатів і матрицю управлінських реакцій.

Достовірність отриманих результатів посилюється використанням методів експертних оцінок і порівняльного аналізу, які забезпечили обґрунтування системи показників та інформаційної значущості окремих складових виробничого потенціалу, а також табличного і графічного методів для систематизації та інтерпретації результатів. Методичний апарат дослідження узгоджується із запропонованою автором концепцією безперервного інформаційного циклу «облікові дані – аналітична інформація – управлінські знання – стратегічні рішення».

Доказовість наукових положень та висновків забезпечується опрацюванням нормативно-правових і методичних матеріалів у сфері бухгалтерського та управлінського обліку, наукових праць з проблем управління виробничим потенціалом і розвитку аграрних підприємств, інформаційно-аналітичних матеріалів, а також результатів власних досліджень автора. Комплексність використаних джерел, відповідність методів поставленим завданням та взаємне підтвердження теоретичних узагальнень і методичних розробок дають підстави вважати сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації обґрунтованими й достовірними.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад і розвитку прикладного інструментарію обліково-інформаційного забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств, що дозволило адаптувати управлінські системи до цифрових трансформацій та сучасних безпекових ризиків господарювання. Ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованими науковими працями здобувача дає підстави виокремити найбільш вагомні положення, що визначають наукову новизну дослідження. Так, автором удосконалено:

– науково-методичний підхід до формування облікової політики щодо виробничого потенціалу аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає інтеграцію ресурсної, кадрової, технологічної, організаційної та інноваційної складових потенціалу у єдину систему бухгалтерського та управлінського обліку шляхом структуризації об'єктів обліку, інформаційних потоків і аналітичних показників, що забезпечує формування інформаційної бази для стратегічного управління виробничим потенціалом (стор. 88-90);

– методичний підхід до формалізації та моніторингу виробничого потенціалу в системі управлінського обліку, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на концепції чотирирівневої формалізації виробничого потенціалу (наявний, реалізований, нереалізований і втрачений потенціал), використанні облікових паспортів, матриці моніторингу, інтегрованої управлінської звітності та обліково-аналітичної ідентифікації резервів розвитку і втрат виробничого потенціалу, що забезпечує підвищення якості інформаційної підтримки управлінських рішень (стор. 119-124);

– методичні положення формування інтегрованої системи управлінської звітності про виробничий потенціал, які, на відміну від існуючих, передбачають побудову взаємопов'язаної системи управлінських звітів про наявний, реалізований, нереалізований та втрачений виробничий потенціал, визначення їх інформаційного наповнення, користувачів, періодичності складання та взаємозв'язків із системою управлінського обліку, що забезпечує інформаційну підтримку оперативних, тактичних і стратегічних управлінських рішень (стор. 144-146);

– інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного управління виробничим потенціалом аграрних підприємств, яке, на відміну від існуючих підходів, ґрунтується на інтеграції фінансового та управлінського обліку, інформаційно-аналітичної архітектури, інтелектуального аналітичного модуля, управлінської звітності та цифрових інформаційних потоків у єдину систему підтримки стратегічних управлінських рішень, що забезпечує комплексне інформаційне супроводження процесів розвитку виробничого потенціалу, моделювання стратегічних альтернатив, своєчасне виявлення резервів розвитку та підвищення ефективності стратегічного управління аграрними підприємствами (стор. 163-171).

Подальшого розвитку в роботі набули: понятійно-категоріальний апарат бухгалтерського обліку виробничого потенціалу, шляхом уточнення економічної сутності категорії «виробничий потенціал аграрного підприємства», який, на відміну від існуючих трактувань, розглядається як структурно-функціональна система ресурсів, компетенцій та умов їх використання, що забезпечує трансформацію ресурсної бази у виробничі результати й стратегічну стійкість підприємства та визначає його як самостійний об'єкт інформаційного забезпечення управління (стор. 29-34); теоретичні положення щодо трансформації облікової інформації в систему підтримки управлінських рішень,

які доповнено концепцією безперервного інформаційного циклу «облікові дані – аналітична інформація – управлінські знання – стратегічні рішення», що забезпечує інтеграцію фінансового та управлінського обліку із сучасними інформаційно-аналітичними технологіями управління (стор. 83-85); інструментарій інтегрованого оцінювання виробничого потенціалу аграрних підприємств, які доповнено системою взаємопов'язаних субіндексів ресурсного, кадрового, технологічного, організаційного та інноваційного потенціалів, інтегральним індексом розвитку виробничого потенціалу, шкалою інтерпретації результатів і матрицею управлінських реакцій, що дозволяє здійснювати кількісне оцінювання рівня розвитку виробничого потенціалу та обґрунтовувати стратегічні управлінські рішення (стор. 136-139, стор. 151-157); концептуальні засади стратегічного моніторингу виробничого потенціалу аграрних підприємств, які розширено шляхом розроблення моделі безперервного стратегічного моніторингу, що інтегрує процедури діагностики, інтегрального оцінювання, прогнозування, сценарного моделювання, контролю реалізації управлінських рішень та оцінювання їх результативності в єдиний цикл стратегічного управління розвитком виробничого потенціалу (стор. 171-173).

Вагомість зазначених положень визначається їх системним поєднанням у цілісну модель обліково-інформаційного забезпечення, орієнтовану на трансформацію облікової інформації у аналітичну основу виявлення резервів, оцінювання втрат, прогнозування розвитку виробничого потенціалу та обґрунтування управлінських рішень. У сукупності отримані результати розвивають теоретико-методичні засади бухгалтерського й управлінського обліку та формують підґрунтя для посилення інформаційно-аналітичної спроможності управління виробничим потенціалом аграрних підприємств.

Теоретичне і практичне значення одержаних автором наукових результатів

Теоретичне значення результатів дисертаційної роботи визначається розвитком положень теорії бухгалтерського та управлінського обліку в частині інформаційного забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств. Запропоновані автором теоретичні положення щодо визначення економічної сутності виробничого потенціалу, його структуризації за рівнями наявності та реалізації, а також концептуалізації обліково-інформаційного забезпечення створюють методологічне підґрунтя для переходу від фрагментарного відображення ресурсів і результатів їх використання до системного інформаційного супроводу управління розвитком виробничого потенціалу. Наукову цінність становлять також розроблені положення щодо безперервної трансформації облікових даних в аналітичну інформацію, управлінські знання та стратегічні рішення, що розширюють функціональне призначення облікової інформації в системі стратегічного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає у доведенні теоретичних положень до рівня конкретних методичних інструментів, моделей та рекомендацій, спрямованих на підвищення результативності управління виробничим потенціалом аграрних підприємств. Прикладну цінність мають розроблені автором підходи до формування облікової політики щодо виробничого потенціалу, його чотирирівневої формалізації, побудови інтегрованої управлінської звітності, стратегічного моніторингу та комплексного оцінювання із використанням системи субіндексів, інтегрального індексу та матриці управлінських реакцій.

Практична спрямованість цих розробок підтверджується їх упровадженням:

– на рівні суб'єктів господарювання: у діяльність ТОВ «ЗМІЇВ-АГРО» – у частині формування взаємозв'язку між складовими виробничого потенціалу та об'єктами бухгалтерського обліку, а також інтеграції фінансового й управлінського обліку, що посилює інформаційну підтримку планування, контролю та оцінювання використання виробничих ресурсів (довідка № 27 від 28.11.2025 р.); ТОВ «Балаклія ХПП» – щодо формування структурно-логічної моделі взаємозв'язку компонентів виробничого потенціалу та інтегрованої інформаційно-аналітичної моделі управління, спрямованої на узгодження облікових, аналітичних і цифрових даних (довідка № 36 від 01.12.2025 р.); ТОВ «КАРАТ-АГРО» – щодо вдосконалення положень облікової політики та застосування авторського підходу до інтегрального оцінювання виробничого потенціалу в системі стратегічного управління (довідка № 05/03–17 від 05.03.2026 р.);

– на рівні закладу вищої освіти: у діяльність кафедри обліку, аудиту та оподаткування Державного біотехнологічного університету під час оновлення навчально-методичного забезпечення та викладання дисциплін «Аналіз господарської діяльності», «Статистика», «Інформаційні системи і технології в обліку», «Управлінський облік» (акт впровадження від 15.04.2026 р.).

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Кількість та зміст опублікованих праць, у яких представлено основні результати дисертаційного дослідження О. О. Семенова, свідчать про належний рівень їх оприлюднення та відповідають установленим вимогам. За результатами дослідження опубліковано 10 наукових праць, з яких 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, та 6 тез доповідей у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Зміст опублікованих статей послідовно охоплює ключові результати дисертації: теоретичне обґрунтування інформаційної моделі управління виробничим потенціалом, методичні засади формування облікової політики щодо виробничого потенціалу, розвиток інформаційно-аналітичного

забезпечення його стратегічного розвитку, а також положення щодо інтеграції облікової інформації, оцінювання та моніторингу виробничого потенціалу аграрних підприємств. Матеріали конференцій доповнюють оприлюднення результатів у частині аналітичного забезпечення управління потенціалом, інтеграції облікових даних, інформаційно-аналітичного моделювання, інтегрального оцінювання та моніторингу виробничого потенціалу.

Ознайомлення з опублікованими працями дає підстави стверджувати, що в них достатньо повно відображено основні наукові положення, висновки та методичні розробки, що становлять зміст дисертаційного дослідження. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, особистий внесок здобувача визначений та відповідає предмету і спрямованості дисертації. Сукупність публікацій і матеріалів апробації здобувача відповідають встановленим нормативним вимогам до присудження ступеня доктора філософії.

Відповідність дисертації чинним вимогам

Дисертація Семенова Олександра Олександровича виконана на належному фаховому рівні, її зміст повністю розкриває тему дослідження та відповідає профілю спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Робота має традиційну, логічно впорядковану структуру, що включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Зміст викладено у чіткій послідовності із дотриманням канонів наукового стилю, а формат подання результатів теоретичних і прикладних розробок забезпечує доступність сприйняття матеріалу та можливість практичного їх використання.

Оформлення дисертації відповідає положенням наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами). Усі структурні елементи та ілюстративний матеріал дисертації оформлено коректно, із дотриманням регламентованих правил та єдності стилістичного відображення інформації.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

У дисертації на тему: «Обліково-інформаційне забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств», поданої до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» та наукових працях Семенова Олександра Олександровича, які відображають її результати, відсутній академічний плагіат, компіляції, фабрикації та фальсифікації. Використані положення, ідеї, напрацювання наукових результатів інших авторів мають відповідні коректні посилання на першоджерела.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, варто звернути увагу на такі дискусійні положення та зауваження:

– визначаючи у п. 1.1 структуру виробничого потенціалу за п'ятьма ключовими компонентами (ресурсна, технологічна, кадрова, організаційна та інноваційна), автор цілком слушно застосовує системний підхід до її розбудови (стор. 38, 39). Разом з тим, бажаним було б уточнення ідентифікованості кадрової й інноваційної складових, оскільки у сучасній теорії обліку досі залишається дискусійним питання щодо їх визнання як самостійних об'єктів потенціалу чи лише як чинників підвищення продуктивності класичних ресурсів;

– окремий науковий інтерес викликає введення до обліково-інформаційного контуру облікових паспортів ресурсів. З позиції практичної організації облікового процесу, виникає потреба у чіткішому визначенні їх юридичного та нормативного статусу, зокрема уточнення місця у внутрішньому документообігу агропідприємства, і того чи не призведе їх впровадження до зайвого дублювання інформації, яка вже наявна у типових реєстрах первинного обліку, зокрема в інвентарних картках обліку основних засобів.

– запропоноване автором у підрозділі 2.2 виділення генетичного потенціалу як окремого об'єкта інформаційно-аналітичного забезпечення управління (табл. 2.4) вирізняється достатнім рівнем наукової новизни. Разом з тим, у контексті практичної реалізації розроблених рекомендацій, здобувачу доцільно було б уточнити методологічну узгодженість такого підходу із чинними нормативними стандартами (НП(С)БО 30 «Біологічні активи» та МСБО 41 «Сільське господарство»), де селекційні характеристики відображаються у складі біологічних або нематеріальних активів, надавши конкретні рекомендації щодо уникнення дублювання облікових об'єктів та методики їх відображення в аналітичному контурі рахунків 12 «Нематеріальні активи» і 21 «Поточні біологічні активи»;

– у п. 3.1 при обґрунтуванні концептуальних засад інформаційного забезпечення автор представив відповідна модель формування управлінських рішень на основі обліково-інформаційного забезпечення виробничого потенціалу аграрного підприємства (рис. 3.1) та інформаційно-контрольний контур управління (рис. 3.2), які забезпечують наскрізну трансформацію первинних даних у системах управлінських знань із виокремленням оперативного, тактичного, відновлювального та стратегічного рівнів прийняття рішень. Проте для підвищення прикладної цінності розробленого інструментарію здобувачу доцільно було б детальніше визначити ті кількісні пороги відхилень потенціалу, які слугують тригером для автоматичного переходу від щоденних оперативних рішень до відновлювальних чи довгострокових стратегічних заходів.

– позитивно оцінюючи запропоновану у підрозділі 3.3 цифрову архітектуру стратегічного моніторингу, яка інтегрує усі досліджені елементи запропонованої обліково-інформаційної системи в єдиний безперервний процес, хотілось би почути думку здобувача відносно застосування цього інструментарію в сегменті малого та середнього агробізнесу, де обмеженість кадрових ресурсів бухгалтерських служб робить впровадження повної моделі моніторингу, як на мене, надмірно обтяжливим.

Загальний висновок

Дисертація Семенова Олександра Олександровича на тему: «Обліково-інформаційне забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств» є завершеним, цілісним і самостійно виконаним науковим дослідженням. Робота відзначається достатньо високим теоретико-методологічним рівнем, містить положення наукової новизни та має теоретичне й практичне значення. Основні положення та отримані результати дисертації достатньо повно висвітлені в опублікованих наукових працях здобувача.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну, практичну цінність результатів дослідження та відповідність дисертації Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, здобувач Семенов Олександр Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» з галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
економіки, менеджменту та трансферу
інновацій в тваринництві
Інституту тваринництва
Національної академії аграрних наук України

М.А. МАРЕНИЧ

Тетяна МАРЕНИЧ

Будучи д.с.н, професором, головним науковим співробітником відділу економіки, менеджменту та трансферу інновацій в тваринництві Інституту тваринництва НААН, засвідчую зав. відділу наукових досліджень та інновацій Тетяну МАРЕНИЧ

